

II. Abdülhamid döneminde el-Halîl'de, Gazze, Yafa (1889), Nâsıra ve Taberiye'de birer okul açıldı. 1868'de Yafa-Kudüs karayolu hizmete girdi. Bölgede ilk defa bir Fransız şirketi Osmanlılar'dan aldığı ruhsatla 1890-1892'de Yafa ile Kudüs arasında 87 km. uzunluğunda bir demiryolu inşa etti. 1918'de İngilizler, Lüd'den Yafa ve Hunter'e bağlanan 35 kilometrelik ikinci bir demiryolu hattı kurdu. Osmanlı idaresinde deniz ulaşımının önem kazandığı dönemlerde Üsküdar'dan hareket edip Akdeniz limanlarına uğrayan gemilerin uğrak yerleri arasında İskele-i Yâfâ önemli bir yer almaktaydı (Halaçoğlu, s. 149). 1909'da Yafa'da yahudiler tarafından Filistin Ofisi adıyla bir teşkilât kuruldu; bu teşkilâtın faaliyetleri sonucunda Filistin Toprak Geliştirme Merkezi'ni meydana getiren yahudiler yerleşme çalışmalarını devam ettirdiler. Aynı yıl Yafa'nın varoşlarında oluşturulan yahudi yerleşim birimi Tel Aviv zamanla büyüdü. Yahudiler kapitülasyonların himayesinde yabancı statüsünde yaşamlarını sürdürdüler. I. Dünya Savaşı sırasında müttefik kuvvetlerine yardım edecekleri korkusuyla Yafa-Tel Aviv halkı şehirden çıkarıldı. Fakat İngiliz kuvvetleri 16 Kasım 1917'de Yafa'ya girince yahudiler şehre geri dönmeye başladı. Mayıs 1921'de Yafa'da yahudi karşıtı ayaklanmalar patlak verdi. Bunlardan en önemlisi Filistin'deki İngiliz mandasının ilk yıllarına rastlar. Kısa bir süre sonra Tel Aviv belediye statüsüyle Yafa'dan ayrıldı. İsrail'in bağımsızlığının ardından Tel Aviv ve Yafa aynı belediyeye bağlandı.

Kayalıklarla çevrili harap durumdaki Yafa Limanı gelişmekte olan Hayfa Limanı

Ebû Nebbût Sebîlî'nin cephesi

Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkışının yirmi beşinci yıl dönümü dolayısıyla Yafa'da yaptırılan saat kulesi

ile rekabet edemedi. Yafa Limanı 1965'te kapatılırken yeni inşa edilen Aşdod Limanı Yafa'nın yerini aldı. Yafa şehri günümüzde bir sayfiye merkezi olarak önemini korumaktadır. Akdeniz ikliminin bütün meyveleri burada bolca yetişmektedir. Yafa portakalıyla ün salmış, şehirde sabun imalâthaneleri, mobilyacılık ve çimento sanayii gelişmiştir. Eski şehir dokusunun zengin bir tarihî ve kültürel geçmişi yansıttığı Yafa'da özellikle Osmanlılar'ın son dönemlerine ait birçok mimari eser bugün de varlığını sürdürmektedir. Bunlar arasında şehrin en eski camisi olduğu tahmin edilen Mescidü'l-bahr, Yafa'da önemli imar faaliyetleri gerçekleştiren Vali Muhammed Ebû Nebbût tarafından II. Mahmud zamanında yaptırılan Câmîu'l-Mahmûdiyye (el-Câmîu'l-kebir, Câmîu Ebî Nebbût), yine XIX. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Câmîu'l-Cebeliyye, Câmîu's-Sıksık, Câmîu'l-Acermî, 1917'de Vali Hasan Bey'in inşa ettirdiği Câmîu Hasan Bek, Muhammed Ebû Nebbût'un Câmîu'l-Mahmûdiyye'ye bitişik olarak yaptırdığı Mahmûdiyye Sebîli ile şehrin Kudüs yolu üzerinde kurduğu Ebû Nebbût Sebîli, eski eserler müzesi halinde kullanılan eski hükümet binası (es-Sarâyü'l-kadîme) ve II. Abdülhamid'in tahta çıkışının yirmi beşinci yıl dönümü münasebetiyle yaptırılan saat kulesi sayılabilir (Mustafa Murâd ed-Debbâğ, IV/2, s. 164-166, 212, 249-251; Bayhan, sy. 17 [2006], s. 17-27).

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 197; İbn Havkal, *Sûretü'l-arz*, s. 111, 125, 127; Makdisî, *Ahse-*

nü't-tekâsim, s. 54, 155, 175, 177, 192; İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dımaşk* (Amedroz), bk. İndeks; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 676; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (trc. Abdülkerim Özyayın), İstanbul 1987, X, 74 vd., 99, 267 vd., 282, 295 vd., 319; XI, 422 vd., 426 vd.; XII (trc. Abdülkerim Özyayın – Ahmed Ağırakça), İstanbul 1987, s. 65-67, 75-77, 108 vd.; Bahâeddin İbn Şeddâd, *The Life of Saladin or What Befell Sultan Yusuf 1137-1193* (trc. C. R. Conder), London 1897, tür.yer.; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), V, 488-489; F. Carnotensis, *Fulcher of Chartres, A History of the Expedition to Jerusalem: 1095-1127* (trc. F. R. Ryan), Knoxville 1969, tür.yer.; W. Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond the Sea* (trc. E. A. Babcock – A. C. Krey), New York 1943, I-II, tür.yer.; H. J. Nicholson, *Chronicle of the Third Crusade: A Translation of the Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, Aldershot 1997, s. 222, 261-265, 268, 279, 285, 294, 312 vd., 331, 343, 347 vd., 370 vd.; G. le Strange, *Palestine under the Moslems*, Boston 1890, s. 28 vd., 39, 41, 550 vd.; S. Tolkowsky, *The Gateway of Palestine: A History of Jaffa*, London 1924; B. Lewis, "Jaffa in the 16th Century, According to the Ottoman Tahrir Registers", *Necatî Lugal Armağanı*, Ankara 1968, s. 435-446; Mustafa Murâd ed-Debbâğ, *Bilâdü'nâ Filistin*, Amman 1392-93/1972-73, I/1, s. 271-297; IV/2, s. 47-362; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, tür.yer.; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçuklular Tarihi*, Ankara 1989, s. 49 vd., 73, 81; Ahmed Zekî ed-Deccânî, *Medînetünâ Yâfâ ve şevretü 1936*, [baskı yeri yok] 1989; İzzeddin Garbiyye, *Kışşatü Medîneti Yâfâ*, Beyrut, ts. (Münazzamatü't-Tahrîri'l-Filistîniyye); a.mlf., "Yâfâ", *Mevsû'atü'l-müdüni'l-Filistîniyye*, Dımaşk 1990, s. 781-827; Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)*, Ankara 2002, s. 149; Şahabettin Tekindağ, "XVIII. Yüzyılda Akdeniz'de Rus Donanması ve Cezzar Ahmed Bey'in Beyrut Savunması", *BTTD*, V (1968), s. 37-39; Ahmet Ali Bayhan, "İsrail / Yafa'daki Osmanlı Mimari Eserleri Üzerine Gözlemler", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, sy. 17, Erzurum 2006, s. 15-42; *Kâmûsü'l-a'lâm*, VI, 4784; E. Honigmann – [Vâhid Çabuk], "Yafa", *İA*, XIII, 330-333; F. Buhl – [C. E. Bosworth], "Yâfâ", *El²* (İng.), XI, 234-235.

EBRU ALTAN

YÂFES

(يَافَا)

Tevrat'a göre
Hz. Nûh'un üç oğlundan biri.

İbrânice'de Yefet, Arapça'da Yâfis, Yâfit, Ebû'r-Rûm, Batı dillerinde Japheth, Türkçe'de Yâfes şeklinde geçen kelimenin kökeni tartışmalıdır. Bazı âlimlere göre İbrânice'de "genişlemek, yayılmak" anlamındaki "patah"tan, bazılarının göre ise "güzel olmak" anlamındaki "yafah"tan gelmektedir. Hz. Nûh'un, oğlu Yâfes için dua ederken patah kelimesine telmihle, "Allah Yefet'e genişlik versin, zürriyeti yeryüzüne yayılsın ve Sâm'ın çadırlarında otursun"

dediği (Tekvîn, 9/27) nakledilmektedir (DB, III/2, s. 1125). Yâfes'in bazı yorumcularca Nûh'un ikinci çocuğu ve Tevrat'taki ifadeden hareketle (Tekvîn, 9/27) Hâm'in büyüğü olduğu ileri sürülse de genelde kardeşlerin en genci kabul edilmekte ve belki de bu sebeple hep son sırada zikredilmektedir (Tekvîn, 5/32; 6/10; 7/13; I. Tarihler, 1/4). Yahudi rivayetlerine göre ise Yâfes, Nûh'un üç oğlunun en büyüğüdür. Üç kardeş arasında en az derecede bilgelikli donatılan kişidir, bu sebeple adı hep diğerlerinden sonra kaydedilir (EJd., IX, 1285). Tevrat'a göre Yâfes babası Nûh 500 yaşında iken doğmuş (Tekvîn, 5/32), tûfandan önce evlenmiş ve tûfanda karısıyla birlikte gemiye binmiştir (Tekvîn, 7/13). Tûfan sonrası bağ dikip üzüm yetiştiren, şarap imal ederek içen ve sarhoş olup çadırında çıplak kalan Nûh'un üzerini Sâm ile Yâfes birlikte örtmüşlerdir (Tekvîn, 9/23), bundan dolayıdır ki Nûh onun için dua etmiştir (Tekvîn, 9/27). Tevrat'a göre Yâfes'in Gomer, Magog (Me'cûc), Maday, Yavan, Tubal, Meşek ve Tiras adlarında yedi oğlu vardır ve Yâfes'in çocukları "milletlerin adalarında" (Tekvîn, 10/5), yani Anadolu ve Avrupa'nın Akdeniz sahillerinde (DB, III/2, s. 1125), İsrail'in batısında ve kuzeyinde, Ege ve Anadolu coğrafyasında (EJd., IX, 1285) yerleşmişlerdir. Yahudi rivayetlerine göre Nûh yeryüzünü oğulları arasında paylaşmış, Yâfes'in payına kırk ülke, otuz üç ada, yirmi iki dil ve beş yazı çeşidi düşmüştür (Ginzberg, I, 127). İsim benzerliği sebebiyle Yâfes ile Grek mitolojisindeki Japetus (Iapetus) arasında ilgi kurulmuş ve Yâfes'in Titan Japetus olduğu ileri sürülmüştür. Yunan mitolojisine göre Japetus, oğlu Prometheus varisiyle insan soyunun atasıdır (Mattfeld, bk. bibl.; Erhat, s. 163).

Kur'an-ı Kerim'de Nûh tûfanından ve gemidekilerin kurtuluşundan (el-A'râf 7/64; Yûnus 10/73; Hûd 11/40), gemide Nûh ile beraber taşınarak kurtarılanlardan (el-İsrâ 17/3; Meryem 19/58) bahsedilmekle beraber Nûh'un çocuklarının, dolayısıyla Yâfes'in adı geçmemektedir. Müfessirler, "Nûh'un soyunu yeryüzünde kalıcı yaptık" âyetindeki (es-Sâffât 37/77) Nûh'un soyunun Hâm, Sâm, Yâfes ile onların soyundan gelenler olduğunu söylemektedir (Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, XXIII, 67). Tirmizî'de ("Tefsîrü'l-Kur'ân", 37/4) ve Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde (V, 9, 11), "Sâm Araplar'ın, Yâfes Rum'un, Hâm da Habeşliler'in atasıdır" meâlinde bir hadis nakledilmektedir. Tarih, tefsir ve kısas-ı enbiyâ kitaplarında Hz. Nûh'un üç oğlundan Yâfes'in Türkler'in,

Hazarlar'ın, sakâlibe*nin ve Ye'cûc ile Me'cûc'ün atası olduğuna dair bir rivayet yer almaktadır (Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, XXIII, 67; Sa'lebî, s. 61; Muhammed b. Abdullah el-Kisâî, s. 101). İslâmî kaynaklarda Hâm ve Yâfes'in babalarına karşı davranışları ve Hz. Nûh'un Hâm'a beddua etmesi hakkında bir rivayet mevcuttur; Tevrat ve yahudi kaynaklarında ise bu konu farklı şekilde geçmektedir. Tevrat'a göre tûfan sonrası çadırında çıplak kalan Nûh'u gören oğlu Hâm kardeşlerine haber vermiş, Sâm ile Yâfes bir örtü getirerek geri geri yürüyüp babalarının çıplaklığını örtmüşlerdir (Tekvîn, 9/20-23). İslâm kaynaklarında yer alan rivayetlerde Hz. Nûh'un sarhoşluğundan söz edilmez. Bu kaynaklara göre geminin içinde uyuyamayan Nûh dışarı çıkıp Sâm'in göğsüne yaslanarak uyur. Rüzgâr onun örtüsünü uçurur ve Nûh çıplak kalır. Bunun üzerine Sâm ile Yâfes babalarını örterler, Hâm ise yüksek sesle güler ve babasını uyandırır. Nûh uyanınca şöyle der: "Sâm'ın neslinden peygamberler, Yâfes'in neslinden krallar ve kahramanlar, Hâm'ın neslinden de siyah köleler çıkacaktır" (Muhammed b. Abdullah el-Kisâî, s. 98-99). İslâmî kaynaklara göre Hz. Nûh tûfan sonrası yeryüzünü oğulları arasında paylaşırken Türkler'in atası olan Yâfes'e Doğu ülkelerini ve Rum diyarını vermiştir. Yâfes'in soyundan gelenler kızıl ve kumral tenlidir (a.g.e., s. 98; Taberî, *Tarih*, I, 191, 193); taksimatta onların payına otuz altı veya yetmiş iki dil düşer (İbn Kuteybe, s. 28). Hâm'ın soyundan gelenler Yâfes'in zürriyetiyle evlenirler ve Hâm'ın oğlu Kûş'un neslinden Habeşliler, Hint ve Sind halkı ile Kıptiler meydana gelir (Eİ² [Fr.], XI, 257).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 9, 11; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Uk-kâşe), s. 24-28; Ya'kûbî, *Tarih*, I, 15-16; Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, XXIII, 67; a.m.f., *Tarih* (Ebû'l-Fazl), I, 191, 193; Mes'ûdî, *Mürüccü'z-zeheb* (Abdülhamîd), I, 41; Sa'lebî, *'Arâ'isü'l-mecâlis*, Kahire 1954, s. 61; Muhammed b. Abdullah el-Kisâî, *Kıssaşü'l-enbiyâ*? (nşr. I. Eisenberg), Leiden 1922, s. 98-101; Ebû'l-Fidâ İbn Kesir, *Kıssaşü'l-enbiyâ*? (nşr. Mustafa Abdülvâhid), Kahire 1968, I, 108-110; a.m.f., *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Cize 1417/1997, I, 268-270; F. Vigouroux, "Japhet", *DB*, III/2, s. 1125; "Japhet", *NDB*, s. 364; Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul 1984, s. 163; L. Ginzberg, *Les légendes des juifs* (trc. G. Sed-Rajna), Paris 1997, I, 127; Mustafa Âsım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, Ankara 2004, I, 108-109; W. R. Mattfeld, "Noah's son Japhet is the Mythical Greek Titan Japetus", www.israel-a-history-of.com; Ahmed Suphi Furat, "Yâfes", *İA*, XIII, 333; N. M. Sarana, "Japheth", *EJd.*, IX, 1284-1285; B. Heller - [A. Rippin], "Yafith", *EI²* (Fr.), XI, 257.

ÖMER FARUK HARMAN

YÂFİİ

(الباغي)

Ebû Muhammed Afifüddin Abdullah b. Es'ad b. Ali b. Süleymân el-Yâfiî el-Yemenî (ö. 768/1367)

Kâdiriyye tarikatının Yâfiyye kolunun kurucusu.

Yemen'de doğdu. Yemenli Himyer kabilesinin Yâfiî koluna mensuptur. İmam Yâfiî olarak tanınır. Babası oğlunun üstün yeteneklerini farkederek tahsil için onu Aden'e gönderdi. Aden'de Bassâl diye meşhur Cemâleddin Muhammed b. Ahmed ez-Züheybî ve Aden Kadısı Şerefeddin Ahmed b. Ali el-Harrâzî'den ders aldı. Bassâl'in şeyhi Ömer İbnü's-Saffâr ile görüştü. 712'de (1313) hacca gitti. Aden'e döndükten sonra dağlarda inzivâyâ çekildiği sırada aynı zamanda bir fakih olan Şeyh Mes'ûd el-Câvî onu kendisine intisap etmeye davet etti. Ardından Şeyh Ali b. Abdullah el-Yemenî et-Tavâşî'nin çevresine dahil oldu. Bu dönemde ilim tahsiliyle riyâzet hayatı arasında tercih konusunda tereddütte kaldı. Ancak okuduğu bir şiir sayesinde ilme yöneldi. 718'de (1318) tekrar Mekke'ye gitti. Şeyh Radiyyüddin et-Taberî'den hadis ve tasavvuf, Mekke Kadısı Necmeddin et-Taberî'den fıkıh ve Kur'an ilimlerini öğrendi. Zeccâcî'nin Arap gramerine dair *el-Cümelü'l-kubrâ*'sını ezberledi. Dinî ilimlerin çeşitli sahalarında derin bilgi sahibi oldu. Daha sonra gönlünde inzivâ arzusu doğdu. Ailesini terk edip on-on iki yıl kadar uzlet hayatı yaşadı. 734'te (1334) Şam'a ve Kudüs'e seyahat etti. Üç ay kadar el-Halîl'de kaldı ve aynı yılın sonlarında Mısır'a geçti. Genellikle Karâfe'de Zünnûn el-Mısırî'nin türbesinde ikamet etti. Birçok sûfi ile görüştü, birçok şeyhten hırka giydi. Mısır'da şöreti yayılınca Hicaz'a geçti. 738'de (1337) Yemen'e yaptığı ziyaretin ardından Medine'ye döndü, daha sonra Mekke'ye yerleşti. Bundan sonraki hayatı eser yazmak ve hadis okutmakla geçti. "Mekke'nin kutbu" olarak tanınan Yâfiî'nin mânevî rehberliğini talep edenler arasında Ni'metullâhiyye tarikatının piri Ni'metullâh-ı Velf de bulunmaktaydı. 20 Cemâziyelâhîr 768 (21 Şubat 1367) tarihinde Mekke'de vefat etti. Cenaze masrafları elbiseleri satılarak karşılandı ve Muallâ Mezarlığı'nda Fudayl b. İyâz'ın yakınına defnedildi. Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed b. Selâme es-Sülemî, *el-Meslekü'l-erşed fi menâkıbi's-Şeyh 'Abdillâh b. Es'ad* adıyla bir eser kaleme almış-